

Temanotat

**Nord-Kaukasus: Fremmedkrigere og
IS-sympatisører – omfang,
rekruttering og myndighetsreaksjoner**

LANDINFO

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

© Landinfo 2019

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

Om Landinfos temanotater

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos temanotater er basert på opplysninger fra nøye utvalgte kilder. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

Temanotatene bygger på både skriftlig og muntlig kildemateriale. En del av informasjonen som formidles, er innhentet gjennom samtaler med kilder på informasjonsinnhentingsreiser. Landinfo tilstreber bredde i kildetilfanget, og så langt mulig er det innhentet informasjon fra kilder som arbeider uavhengig av hverandre. Alt benyttet kildemateriale er fortløpende referert i temanotatene. Hensyn til enkelte kilders ønske om anonymitet er ivaretatt.

Notatene gir ikke et uttømmende bilde av temaene som undersøkes, men belyser problemstillinger som er relevante for UDIs og UNEs behandling av utlendingssaker.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos temanotater gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

About Landinfo's reports

The Norwegian Country of Origin Information Centre, Landinfo, is an independent body within the Norwegian Immigration Authorities. Landinfo provides country of origin information (COI) to the Norwegian Directorate of Immigration (Utlendingsdirektoratet – UDI), the Immigration Appeals Board (Utlendingsnemnda – UNE) and the Norwegian Ministry of Justice and Public Security.

Reports produced by Landinfo are based on information from carefully selected sources. The information is collected and analysed in accordance with [common methodology for processing COI](#) and [Landinfo's internal guidelines on source and information analysis](#).

To ensure balanced reports, efforts are made to obtain information from a wide range of sources. Many of our reports draw on findings and interviews conducted on fact-finding missions. All sources used are referenced. Sources hesitant to provide information to be cited in a public report have retained anonymity.

The reports do not provide exhaustive overviews of topics or themes, but cover aspects relevant for the processing of asylum and residency cases.

Country of Origin Information presented in Landinfo's reports does not contain policy recommendations nor does it reflect official Norwegian views.

SUMMARY

The exact number of persons who have left North Caucasus to fight for IS or other militant groups in Syria or Iraq is unknown. Sources, however, agree that the numbers are significant. There has been an outflow of foreign fighters from Dagestan, Chechnya, Kabardino-Balkaria and Ingushetia, with the highest numbers coming from Dagestan. The number of fighters peaked in 2013 and has fallen since. Today hardly any foreign fighters are leaving North Caucasus for Syria or Iraq.

There are several reasons why individuals have left North Caucasus to join the IS and other violent groups. The main reasons include the changed conditions for the rebel movement in the North Caucasus, social injustice and lack of future possibilities as well as IS' force of attraction on young radical Muslims and the ideological option the group offered.

Very few foreign fighters are returning to Russia today. Among the returnees, very few have engaged in militant activities. Upon return, foreign fighters are generally subject to prosecution according to the Russian Criminal Code. Furthermore, quite a few have been punished for planning to leave as foreign fighters. A group of women and children have returned under the leadership of Ramzan Kadyrov. In Chechnya, the women have mostly not been sentenced, while several were sentenced in Dagestan.

Family members of suspected of IS sympathizers in Chechnya are perceived to be responsible for the actions of their relatives, and subjected to various kinds of harassment, humiliation and sometimes detention.

SAMMENDRAG

Det finnes ingen nøyaktig informasjon om hvor mange personer som har forlatt Nord-Kaukasus for å kjempe for IS eller andre militante grupper i Syria eller Irak. Kilder er imidlertid enige om at tallene er betydelige. Fremmedkrigere har reist fra Dagestan, Tsjetsjenia, Kabardino-Balkaria og Ingusjetia, med de høyeste tallene fra Dagestan. Antallet reisende nådde en topp i 2013, og har falt siden.

Det er flere grunner til at personer har forlatt Nord-Kaukasus for å slutte seg til IS og andre militante grupper. Blant de viktigste årsakene er de endrede forholdene for opprørsbevegelsen i Nord-Kaukasus, sosial urettferdighet og mangel på fremtidsmuligheter, samt tiltrekningskraften IS har hatt på unge radikale muslimer og det ideologiske alternativet gruppen bød på.

Svært få fremmedkrigere returnerer til Russland i dag. Blant de som har returnert, er det svært få som har engasjert seg i militante aktiviteter. Ved retur blir fremmedkrigere som regel gjenstand for rettsforfølgelse i henhold til russisk straffelov. Ganske mange har også blitt straffet for å planlegge eller forsøke å reise. En gruppe kvinner og barn har blitt returnert under ledelse av Tsjetsjenias politiske leder Ramzan Kadyrov. I Tsjetsjenia har kvinnene for det meste ikke blitt dømt, mens flere har blitt dømt i Dagestan.

Familiemedlemmer til personer som er mistenkt for å sympatisere med IS i Tsjetsjenia, oppfattes som ansvarlige for sine slektingers handlinger. De er utsatt for ulike former for trakassering, ydmykelse og noen ganger frihetsberøvelse.

INNHold

1. Innledning	6
2. Bakgrunn	6
2.1 Antall og opprinnelsessteder	6
2.2 Mottiltak fra tsjetsjenske myndigheter	7
2.3 Hvilke opprørsgrupper har fremmedkrigere knyttet seg til?	8
3. Rekruttering	9
3.1 Årsaker til rekruttering	9
3.1.1 Sammenbrudd av den lokale opprørsbevegelsen.....	9
3.1.2 Sosial urettferdighet og mangel på framtidssikter	10
3.1.3 En religiøs drøm og et ideologisk alternativ	10
3.1.4 Hevnmotiver	10
3.2 De rekrutterte – alder og bakgrunn	11
3.3 Rekrutteringsmetoder	11
4. Myndighetsreaksjoner	12
4.1 Lovbestemmelse for straffeforfølgelse - § 208.2	12
4.2 Hvor mange fremmedkrigere har returnert?	13
4.3 Fortsetter fremmedkrigere sin aktivitet ved retur?	13
4.4 Domfellelser av fremmedkrigere og personer som skal ha planlagt eller forsøkt å reise..	13
4.4.1 Tsjetsjenia – kun et mindretall av de domfelte har vært i Syria/Irak.....	14
4.4.2 Tsjetsjenia – mange anholdelser uten straffetiltale	14
4.4.3 Dagestan – strenge straffer for krigføring i Syria.....	15
4.4.4 Oppsummering	15
4.5 Domfellelser for rekruttering	15
4.6 Returnerte kvinner og barn.....	16
4.6.1 Straffeforfølgelse av returnerte kvinner – ulik praksis mellom delrepublikkene	16
4.7 Fabrikkering av straffesaker	17
4.8 Behandling i avhør	18
5. Familiene til fremmedkrigere og IS-sympatisører i Tsjetsjenia	19
5.1 Familiemedlemmer til fremmedkrigere.....	19
5.2 Familiemedlemmer til IS-sympatisører.....	20
6. Referanser	21

1. INNLEDNING

Fra ganske tidlig i den syriske borgerkrigen reiste det fremmedkrigere fra Nord-Kaukasus til Syria for å kjempe på sunni-muslimske militante grupper side. Etter hvert som IS etablerte sitt kalifat (2014), begynte også nord-kaukasiere å kjempe for IS i Syria og Irak. IS etablerte også etter hvert en provins av kalifatet i Nord-Kaukasus.

I dag er IS omtrent bekjempet, og det reiser nesten ingen fremmedkrigere fra Nord-Kaukasus til Syria og Irak. En viss andel krigere skal ha returnert til regionen de siste tre til fire årene. Myndighetene i Nord-Kaukasus ser returnerte fremmedkrigere som en trussel, og frykter at de vil fortsette sin jihad ved retur og bidra til å radikalisere befolkningsgrupper i regionen.

Dette notatet beskriver omfanget av fremmedkrigere fra Nord-Kaukasus i Syria og Irak. Det ser på hva som har motivert personer til å dra, og hva slags reaksjoner som venter dem som eventuelt returnerer. Notatet belyser også reaksjoner mot personer som har blitt mistenkt for å planlegge eller forsøke å dra til Syria og Irak, og for å rekruttere fremmedkrigere. I Tsjetsjenia (og i resten av regionen) er prinsippet om kollektivt ansvar utbredt. Det vil si at familier skal ta ansvar for slektens handlinger. Notatet ser derfor også på hvordan familier til fremmedkrigere og IS-sympatisører i Tsjetsjenia blir behandlet av myndighetene og befolkningen ellers.

Notatet baserer seg på et bredt spekter av kilder. Myndighetskilder brukes hovedsakelig for å tallfeste antall fremmedkrigere. Vi har i tillegg konsultert russiske og internasjonale nyhetskilder og menneskerettighetsorganisasjoner. Vi har også selv intervjuet eksperter som har forsket på temaet, menneskerettighetsaktivister i regionen og andre kilder som profesjonelt står nær problemstillingen. Intervjuene er foretatt på informasjonsinnhentingsreiser til Russland i november 2014, februar 2016 og oktober/november 2018. Vi har også innhentet informasjon fra kilder per e-post og i forbindelse med seminarer arrangert av Landinfo i september 2015 og i januar og august 2018.

Mye av informasjonen i notatet er vanskelig å etterprøve. Medieoppslag som er benyttet, gjengir ofte myndighetenes versjon av et hendelsesforløp eller en straffesak, og er således svært vanskelig å etterprøve.

En stor del av kildematerialet henviser på fremmedkrigere som har reist eller forsøkt å reise for å krige for IS. Notatet handler imidlertid ikke utelukkende om aktivitet og rekruttering for IS, men også for andre militante sunni-muslimske grupper i Syria og Irak som nord-kaukasiere har vært en del av. Ofte vil dette være IS, men det kan også være andre grupper. Kildene refererer imidlertid svært ofte til IS når de skriver om tematikken. Det er usikkert om dette alltid er like bevisst. Vi referer imidlertid til IS når kildene har gjort det.

2. BAKGRUNN

2.1 ANTALL OG OPPRINNELSESSTEDER

Russiske offisielle estimater over hvor mange som har reist fra Russland som fremmedkrigere til Syria og Irak, har vært lite konsistente. Anslagene deres har likevel

Temanotat **Nord-Kaukasus: Fremmedkrigere og IS-sympatisører – omfang, rekruttering og myndighetsreaksjoner**

økt jevnt over tid. I februar 2017 uttalte den russiske presidenten, Vladimir Putin, at rundt 4000 personer hadde reist fra Russland (Youngman & Moore 2017, s. 6).¹ Ifølge en russisk forsker på radikal islam i Nord-Kaukasus (møte, august 2018) er de reelle tallene på hvor mange som har reist, trolig høyere enn de offisielle tallene.

Personer fra Nord-Kaukasus var blant de første eksterne deltagerne i den syriske konflikten (Youngman & Moore 2017, s. 6), som startet med demonstrasjoner mot Bashar al-Assad i mars 2011. Nord-kaukasiere begynte å reise til Syria og Irak i 2012. Antall tilreisende nådde en topp i 2013, og har siden sunket hvert år. I dag reiser det nesten ingen fremmedkrigere fra Nord-Kaukasus (russisk forsker, møte august 2018).

Russiske myndigheter hevder at flertallet av fremmedkrigerne som har reist fra Russland til Syria og Irak, har sin opprinnelse i Nord-Kaukasus. Tsjetsjenske myndigheter anslår at totalt mellom 3000 og 4000 tsjetsjenere har reist til Syria eller Irak som fremmedkrigere. Brorparten av de tsjetsjenske krigerne er enten fra den tsjetsjenske diasporaen i Europa,² fra Pankisi-området nord i Georgia, eller de er tsjetsjenere som har studert i Midtøsten. Antallet som har reist direkte fra Tsjetsjenia, ble i 2017 anslått å være rundt 600 (Yarlykapov, møte september 2015; Yaffa 2016; Youngman & Moore 2017, s. 7).

Det har også reist fremmedkrigere til Syria og Irak fra andre delrepublikker i Nord-Kaukasus. Blant dem som har reist direkte fra Nord-Kaukasus, er det flest personer fra Dagestan, men ingusjere, tsjerkessere, karatsjai og balkarere, krimtartarer, bashkirere og etniske russere er også til stede (Crisis Group 2016). Ifølge ulike offisielle kilder fra 2017 (som sitert i Youngman & Moore 2017, s. 7) kan det ha vært oppunder 1200 personer fra Dagestan i Syria og Irak og 175 personer fra Kabardino-Balkaria. Ingusjetiske myndigheter hevdet i januar 2017 at det hadde reist rundt 200 fremmedkrigere fra Ingusjetia (Youngman & Moore 2017, s. 7).

Det har blitt rekruttert fremmedkrigere fra både de større byene og mindre landsbyer. I en tsjetsjensk landsby på flere tusen personer skal rundt tolv personer ha reist til Syria i løpet av ett år. En professor ved et universitet i Groznyj opplyste at han kjente til at en gruppe på rundt tjue studenter, inkludert flere unge kvinner, hadde reist til Syria (Yaffa 2016). I den dagestanske landsbyen Nisjnije Kazanisji, som har 8000 innbyggere, skal 100 personer per 2015 ha blitt fremmedkrigere i IS eller andre opprørsgrupper i Syria og Irak (russisk forsker, august 2018).

2.2 MOTTILTAK FRA TSJETSJENSKE MYNDIGHETER

Støtten til IS i Tsjetsjenia har blitt en dyp bekymring for tsjetsjenske myndigheter. Tsjetsjenias leder, Ramzan Kadyrov, har jevnlig møtt imamer i delrepublikken for å

¹ Offisielle tall på hvor mange som har reist, bør ifølge Youngman & Moore (2017) tas med en klype salt ettersom offisielle uttalelser inneholder lite informasjon om kildegrunnlag, tidsperiode og øvrige begrensninger.

² At det rekrutteres tsjetsjenere fra Europa som fremmedkrigere, understøttes av rapporter om at tsjetsjenere har blitt pågrepet i europeiske land som følge av planlagt eller gjennomført kriging i Midtøsten eller organisering av dette. Eksempelvis ble ni tsjetsjenere arrestert i Østerrike i august 2014, som følge av planlagt krigsdeltagelse i Midtøsten (Kavkazkij-uzel 2014d). I februar 2015 ble seks tsjetsjenere i Frankrike arrestert som følge av at de skal ha organisert rekruttering av krigere til Midtøsten (Kavkazkij-uzel 2015a).

snakke om viktigheten av å formidle den «sanne» eller «riktige» islam. Det vil si en modernisert versjon av sufisme³ som lenge har blitt praktisert i Tsjetsjenia.

Tsjetsjenske myndigheter har også over flere år iverksatt kontroller der væpnet politi stopper forbipasserende individer og biler på jakt etter personer med skjegg og uten bart. Dette er kjennemerker tsjetsjenske myndigheter har erklært som tegn på sympati med salafistretningen innen sunni-islam. De som passer denne profilen, blir sett på som potensielle IS-sympatisører, og blir pågrepet og stilt spørsmål om sin religiøse tro (Yaffa 2016; Memorial, møte i Moskva februar 2016). De siste årene har tsjetsjenske myndigheter satt i gang storstilte pågripelsesaksjoner i etterkant av terrorangrep. Det er ikke uvanlig at et stort antall personer pågripes, i størrelsesorden flere hundre. Myndighetene anklager arresterte for å sympatisere blant annet med IS.

I tv-sendinger vises Kadyrov i møter med unge mennesker som er pågrepet for å ha planlagt å reise til IS. Slike «forebyggende» tv-innslag har også blitt laget med sekulære opposisjonelle som på en eller annen måte har kritisert tsjetsjenske myndigheter. Innslagene går som regel ut på at de må lytte til Kadyrovs formaninger og deretter unnskyldte seg på tv. I et tv-innslag fra september 2016 sa Kadyrov følgende om tsjetsjenere som vurderte å bli med i IS: «As the prophet says, ‘Wherever they appear there is always blood’. The prophet calls on us to destroy them all – we have done so and will continue to do so» (Yaffa 2016).

2.3 HVILKE OPPRØRSGRUPPER HAR FREMMEDKRIGERE KNYTTET SEG TIL?

Fremmedkrigere fra Nord-Kaukasus har sluttet seg til ulike opprørsgrupper i Syria og Irak. Svært ofte blir det pekt på deltagelse i IS, men etter det Landinfo kan se, har fremmedkrigerne deltatt i flere ulike grupperinger.

Flertallet av fremmedkrigerne fra tidligere Sovjetstater ble med i opprørsgruppen Jaish al-Muhajireen al-Ansar (JMA). Gruppen ble ledet av kaukasiere, deriblant Umar al-Shishani⁴ (Tarkhan Batirashvili) (etnisk tsjetsjener/kist⁵ fra Georgias Pankisi-region) (Joanna Paraszczuk sitert i Crisis Group 2016, s. 12). Han erklærte i 2013 troskap til IS på vegne av hele gruppen, noe som førte til at JMA ble splittet. Mange ble med Umar al-Shishani til IS (den gang ISIL), mens andre holdt seg rundt en annen tsjetsjener, Salakhuddin al-Shishani. Sistnevnte dannet en undergruppe av JMA, det kaukasiske emiratet i al-Sham, etter å ha vært en del av Nusra-fronten⁶. Fremmedkrigere fra Nord-Kaukasus har også kjempet i andre uavhengige grupper. De

³ Sufismen er en betegnelse på islamsk mystikk. Den oppstod som en asketisk bevegelse i Irak på 600- og 700-tallet, og bygger på tanken om den rene gudskjærlighet og gudserfaring. Det finnes en rekke sufi-ordener, som er forskjellige med hensyn til lære og rituell praksis (Vogt u.å.).

⁴ Al-Shishani betyr «tsjetsjeneren» på arabisk. Shishani-navnet brukes av en rekke krigere i Syria og Irak og blir ofte brukt som et såkalt *nom de guerre*, dvs. at de har et annet navn i virkeligheten. IS erklærte i juli 2016 at Umar al-Shishani var drept (Worley 2016).

⁵ Etniske kister stammer opprinnelig fra sørlige deler av Tsjetsjenia. De utvandret til området Pankisi i nordlige deler av Georgia på 1800-tallet. Kulturelt og språklig er de nært beslektet med folkegrupper innen Nakh-familien, slik som tsjetsjenere og ingusjere (Wikipedia).

⁶ Jabhat al-Nusra, også kjent som al-Qaida i Syria. En syrisk jihadistisk milits tilknyttet al-Qaida som i 2012 ble en sentral aktør i borgerkrigen i Syria. Gruppen kjemper for å styrte Baath-regimet og president Bashar al-Assad, og å skape en islamsk stat etter salafistiske prinsipper i Syria. Jabhat al-Nusra (JAN) har sitt utspring i Homs, men har deltatt i kamper flere steder i Syria (SNL 2015).

fleste av disse har vært ledet av tsjetsjenere, slik som Ajnad al-Kavkaz og Ansar al-Sham (Youngman & Moore 2017, s. 11).

I Syria og Irak har nord-kaukasiere, og særlig tsjetsjenere, blitt ansett for å være hardføre krigere etter to tiår med mer eller mindre væpnet motstand mot russiske føderale og lokale tsjetsjenske myndigheter. I virkeligheten har imidlertid de fleste krigerne av lavere rang vært nye rekrutter, eller de kommer fra den tsjetsjenske diasporaen i Europa og mangler kamperfaring (Crisis Group 2016, s. 13).

Ryktet om at nord-kaukasiere er gode krigere, har likevel bidratt til å gi dem kommandoansvaret for uavhengige grupper eller raskt opprykk i IS' hierarki (Crisis Group 2016, s. 13). De som faktisk har hatt ledende stillinger i slike grupper, skal imidlertid ha hatt bakgrunn fra opprørsbevegelsen i Nord-Kaukasus. De fleste av dem skal riktignok ha forlatt Nord-Kaukasus før den syriske konflikten startet (Youngman & Moore 2017, s. 12).

3. REKRUTTERING

3.1 ÅRSAKER TIL REKRUTTERING

Det er flere årsaker til at mange har reist fra Nord-Kaukasus for å delta som fremmedkrigere for IS og andre grupper. En årsak var endrede forhold for opprørsbevegelsen i Nord-Kaukasus, en annen var tiltrekningskraften slike grupper hadde på unge radikale muslimer, og det ideologiske alternativet de bød på (Crisis Group 2016, s. 5). I tillegg ble mange rekruttert som følge av sosial urettferdighet og mangel på framtidsutsikter (russisk forsker, møte august 2018).

3.1.1 Sammenbrudd av den lokale opprørsbevegelsen

Siden ca. 2012/2013 har politi og sikkerhetsmyndigheter i delrepublikkene i Nord-Kaukasus intensivert bekjempelsen av radikale islamske opprørere. Dette så man særlig forut for OL i Sotsji i 2014. Etter at det kaukasiske emiratets⁷ leder gjennom syv år, Doku Umarov, ble drept i 2013 eller 2014 (det er uklart når han faktisk døde), ble nyutnevnte ledere suksessivt drept. Ifølge Crisis Group (2016, s. 6) ble det svært vanskelig for militante opprørere å kommunisere eksternt, og den intensiverte overvåkingen hindret rekruttering av opprørere. Opprørsbevegelsen mistet også støtten fra de unge.

Høsten 2014 erklærte flere ledere i emiratet lojalitet til IS, og i juni 2015 ga lederen av den tsjetsjenske opprørsgrenen sin støtte til IS. IS erklærte Nord-Kaukasus som en provins i kalifatet i 2015. Som følge av omstendighetene skissert i avsnittet over, hevder eksperter at det kaukasiske emiratet ikke har vært virksomt siden 2014/2015 (russisk forsker møte august 2018; Sokirianskaja, møte januar 2018). Dette medførte at unge radikalisererte måtte se etter nye slagmarker for å yte motstand.

⁷ I 2007 erklærte datidens leder for tsjetsjenske opprørere, Doku Umarov, opprettelsen av det kaukasiske emiratet. Dette innebar en felles organisering av militante islamister i Dagestan, Tsjetsjenia, Ingusjetia, Kabardino-Balkaria, Karachaevo-Tsjerkessia og Adygea i en enhet, emiratet. Det kaukasiske emiratet var ingen reell statsdannelse.

3.1.2 Sosial urettferdighet og mangel på framtidsutsikter

Delrepublikkene i Nord-Kaukasus styres autoritært, flere er sterkt klanstyrt, og korrupsjon er utbredt. Mange unge er desillusjonert: De får ikke jobb, enten fordi de ikke tilhører riktig klan, eller fordi det ikke finnes jobber. Uten inntekt er det ikke lett å stifte familie. Ifølge en tsjetsjensk journalist (som sitert i Crisis Group 2016, s. 28) har fremmedkrigerne det til felles at de enten er arbeidsledige, eller at de er overkvalifisert i det arbeidet de har. Det er flere som reiser fra rurale strøk i Tsjetsjenia enn fra Groznyj, hvor mulighetene til å finne noe å gjøre er større.

Mange muslimer i Nord-Kaukasus ønsker sosial rettferdighet, noe de ifølge en russisk forsker (møte august 2018) ikke får slik forholdene i regionen er nå. Mange mener at den eneste måten å oppnå dette på er gjennom «Guds lover». De tror med andre ord at Sharia-lov og et islamsk politisk styre vil gi dem sosial rettferdighet.

Ikke alle som ble rekruttert, var underpriviligerte. Dette fremgår av Crisis Groups rapport fra 2016 (s. 24-25). En russisk forsker (møte, august 2018) hevder at flertallet av dem som ble rekruttert til IS fra Dagestan og Tsjetsjenia, var fra såkalte vellykkede familier. Informasjon fra det lokale innenriksdepartementet i Dagestan fra 2016 viser, ifølge denne kilden, at de fleste kom fra familier til lokale myndighetspersoner.

3.1.3 En religiøs drøm og et ideologisk alternativ

Mange så på en tilværelse i Syria og Irak som en måte å starte et nytt liv på. Salafister⁸ som Crisis Group intervjuet i 2016, viste til religion som hovedmotivasjon for å bli rekruttert (Crisis Group 2016, s. 24).

IS tiltrakk folk med sin appell om en multietnisk islamsk enhet som ville frigjøre og gjenopprette verdigheten og makten til muslimer, som hadde levd i samfunn der de ble undertrykket. IS lovet nye og fremgangsrike liv, også for dem som ønsket å stifte familier, eller å komme seg vekk og starte på nytt. Dette appellerte blant annet til mange i Tsjetsjenia som ønsker å finne alternativer til et svært repressivt regime.

3.1.4 Hevnmotiver

Hevnmotiver trekkes også frem som en årsak til radikaliserings. En rektor på en skole i Dagestan (som sitert i Sokirianskaja 2019, s. 17) har opplyst at mange av dem som ble rekruttert som fremmedkrigere, hadde problemer med politiet. Politiet, som er ment å beskytte innbyggere, er ofte de som begår menneskerettighetsbrudd, ifølge rektoren.

Det å slutte seg til militante grupper kan også være hevn for at slektninger har blitt mishandlet og/eller drept i anti-terroroperasjoner.

⁸ Salafistene er fundamentalistiske sunnimuslimer som forsøker å leve slik de første generasjoner av muslimer gjorde. De er også reformistiske ved at de ønsker å «rense» den lokale islam for fremmede elementer og mellomledd (shaykher og hellige steder) mellom de troende og Allah. Salafistene blir også kalt for *wahhabier*, etter den innflytelsesrike saudiarabiske salafistenkeren Muhammad ibn Abdalwahhab (død 1787). Det er særlig russiske myndigheter som bruker denne terminologien om salafister, og de likestiller ikke sjelden wahhabier med terrorister, fordi opprørsgrupper i Nord-Kaukasus bekjenner seg til salafismen. Mange andre i Russland bruker imidlertid også *wahhabi* om denne gruppen. Mange salafister er ikke opprørere, eller sympatiserer ikke med opprørerne. Det er grunn til å tro at det rekrutteres en del opprørere fra salafistmiljøer (Akaev 2010; Kalizewska 2011).

3.2 DE REKRUTTERTE – ALDER OG BAKGRUNN

Youngman & Moore (2017, s. 10) har studert alder og bakgrunn til 156 russiske borgere som har blitt dømt for å ha reist, eller forsøkt å reise, til Syria og Irak. Til tross for at det mangler data om ulike forhold på en rekke personer, gir undersøkelsen likevel grunn til å hevde følgende:

- Flertallet av dem som ble mobilisert, var under 30 år.
- De aller fleste var ikke straffedømt fra før.
- En del antas å ha vært arbeidsledige eller involvert i uformelt/svart arbeid.⁹

I tillegg til krigere, ble det også rekruttert leger, kirurger og oljearbeidere. Det opplyste en russisk forsker på islam og militante grupper i Nord-Kaukasus under et seminar i Landinfo i september 2015.

Samtidig har også kvinner latt seg rekruttere. Crisis Group (2016, s. 26-27), som har foretatt intervjuer med ektefeller til fengslede lokale opprørere, har hevdet at et betydelig antall kvinner, enten enker etter drepte opprørere eller ektefeller til personer som har blitt dømt for opprørsaktivitet, reiste til IS. Tilværelsen til slike kvinner i Nord-Kaukasus var vanskelig: De hadde problemer med å finne seg bolig og jobb, og barna fikk problemer på skolen. En representant fra Crisis Group opplyste på et seminar i Landinfo i 2015 at IS trengte kvinner til å jobbe som lærere og helsepersonell, men også som ektefeller for IS-krigere. Leder for Conflict Analysis and Prevention Center (CAPC), Ekaterina Sokirianskaja (2019, s. 18-19), hevder at det kaukasiske emiratet hadde en stabil gruppe av kvinnelige støttespillere, særlig i Dagestan. Hun påpeker også at IS var dyktige i å rekruttere kvinner som ektefeller til krigere.

Det er langt mindre informasjon om *enslige* kvinner som har reist til Syria eller Irak fra Tsjetsjenia. Ifølge tsjetsjenske menneskerettsaktivister (som sitert i Crisis Group 2016, s. 27) har dette sammenheng med tradisjonelle verdiers sterke posisjon i det tsjetsjenske samfunnet. Dette hindrer tsjetsjenske kvinner fra å reise alene, enten til andre deler av Russland eller til utlandet.

3.3 REKRUTTERINGSMETODER

En russisk forsker på radikal islam (møte, august 2018) har beskrevet metodene for å rekruttere fremmedkrigere som sofistiskerte og godt etablerte. Nettverk av rekrutterere basert i nordlige deler av Russland eller i de store byene (Moskva og St. Petersburg), skal ha reist frem og tilbake til Nord-Kaukasus for å rekruttere. De benyttet seg også av egne familiemedlemmer, venner og bekjente til å gjøre selve jobben.

Mange fremmedkrigere ble rekruttert gjennom slike nettverk. Crisis Group har hevdet (2016, s. 22) at radikaliseringsprosessen ikke skjedde rundt offisielle institusjoner som moskeer, universiteter og gymnas, som er nøye overvåket. Unge radikale lot seg i stedet frivillig organisere rundt sosiale nettverk fremfor å bli overtalt.

Også lederen for CAPC, Ekaterina Sokirianskaja (2019, s. 21-22), viser til rekruttering gjennom sosiale nettverk, som blant venner, i nabolag og rundt arbeidsplasser. Samtidig har slektskap spilt en rolle. CAPC kjenner til flere familier der nesten alle

⁹ Her mangler det data for 105 personer (Youngman & Moore 2017, s. 10).

medlemmene ble radikalisert og enten drept eller fengslet i Nord-Kaukasus, eller at de reiste til Syria etter et familiemedlem som dro i forveien.

Anholdelsessteder har utgjort en annen rekrutteringsbase. Ifølge Sokrianskaja (2019, s. 21-22) har mistenkte opprørere i en del tilfeller blitt radikalisert i perioden etter pågrepelse, når de har fått saken sin etterforsket. Rekrutteringen skal ha floreret i slike anholdelsessenter i Nord-Kaukasus.

De russiske rekrutteringsnettverkene var også del av større nettverk i Midtøsten, som hjalp krigerne nå frem til opprørsgruppene. Nettverk omfattet også personer i Tyrkia som utstyrte fremmedkrigere med våpen og annet utstyr.

Russisk ble etter hvert det tredje største propagandaspråket i IS (russisk forsker, møte august 2018). I juli 2015 ble det etablert en fast kanal for IS-propaganda mot russisktalende – Furat Media. Furat åpnet kontoer på Twitter, Facebook og på det russiske sosiale nettverket VKontakte og administrerte en egen nettside, Furat.info (Paraszczyk 2015a). Fra 2015 ble også IS-magasinet Istok utgitt på russisk (russisk forsker, møte august 2018).

4. MYNDIGHETSREAKSJONER

I dette kapittelet ser vi på straffereaksjoner mot personer som har returnert fra Syria og Irak, men også mot personer som myndighetene mener har planlagt eller forsøkt å reise, eller som har rekruttert fremmedkrigere. Vi vet lite hva som ligger i det å ha planlagt eller forsøkt å reise: Om det betyr at de blir pågrepet ved utreise, eller om de har vært i kontakt med rekrutterere i planleggingsfasen. Det blir ikke spesifisert i nyhetsmeldinger. Vi ser imidlertid at dette ofte gjengis som årsak til at personer pågripes.

4.1 LOVBESTEMMELSE FOR STRAFFEFORFØLGELSE - § 208.2

Den russiske straffeloven § 208.2, som omhandler deltagelse i ulovlige væpnede grupper, ble endret i november 2013. Da ble det lagt til en bestemmelse om strafferettslig ansvarliggjøring av deltagelse i paramilitære grupper på et annet lands territorium hvis aktivitet strider mot Russlands interesser. Strafferammen er fengsel i 8 til 15 år.¹⁰ Dersom handlingen ble begått for første gang, og vedkommende overgir seg frivillig, vil straff kunne bortfalle (Straffeloven 1996).

Lovbestemmelsen har blitt benyttet i flere saker der fremmedkrigere har returnert til Russland fra Syria og Irak. Den har også blitt benyttet overfor fremmedkrigere *in absentia*, det vil si personer som ikke har returnert til Russland, men hvor myndighetene mener at de har tilstrekkelig mistanke om at vedkommende befinner seg i Syria eller Irak. Personer myndighetene mener har planer om å reise, eller som har rekruttert fremmedkrigere,¹¹ har også blitt omfattet av denne lovbestemmelsen.

¹⁰ Frem til 2016 var strafferammen 5 til 10 år i fengsel.

¹¹ De som rekrutterer fremmedkrigere har også blitt dømt etter §§ 205 og 359 i straffeloven (se del 4.4).

4.2 HVOR MANGE FREMMEDKRIGERE HAR RETURNERT?

Det er for tiden svært få fremmedkrigere som returnerer til Russland. De vet at de vil bli dømt ved retur, derfor returnerer de ikke (russisk forsker, møte august 2018; sjefredaktør for Kavkazkij-uzel, møte oktober 2018). Mange er trolig også drept. I tillegg har Russland skjerpet kontrollen på grensen når det gjelder tilreisende fra Tyrkia og Midtøsten (russisk forsker, møte august 2018).

Samlet sett skal det likevel ha det returnert en del fremmedkrigere i løpet av de siste fire til fem årene. Dagestanske myndigheter hevdet at 108 fremmedkrigere hadde returnert til Dagestan siden 2014, hvorav 86 var under etterforskning (som sitert i Arutunyan 2018). Den kanadiske forskeren og ekspertene på opprørsbevegelsen i Nord-Kaukasus, Jean-Francois Ratelle, mente at flere dusin (several dozen) tsjetsjenske fremmedkrigere skal ha returnert, mens den russiske forskeren på radikaliserings i Nord-Kaukasus, Akhmet Yarlykapov¹², mente tallet på returnerte krigere i Tsjetsjenia ligger på rundt 40-50 (Arutunyan 2018).

4.3 FORTSETTER FREMMEDKRIGERE SIN AKTIVITET VED RETUR?

Returnerte fremmedkrigere blir sett på som en sikkerhetstrussel for Russland, og slike saker blir tatt alvorlig. Samtidig viser Youngman & Moore (2017, s. 17) at få av krigerne har fortsatt sin aktivitet etter retur til Russland.¹³ Ifølge forfatterne var det per november 2017 kun ti kjente tilfeller av at returnerte krigere ble med i opprørsbevegelsen i Nord-Kaukasus. Selv om flere trolig har returnert uten å bli oppdaget, er det tvilsomt at dette kunne skje i et slikt omfang at det vekket til live opprørsbevegelsen igjen. Antallet personer som skal ha reist til Syria og planlagt et angrep ved retur, er også lavt. Forfatterne hadde kun funnet ni slike saker per april 2017 (s. 17).

I tillegg synes ikke returnerte fremmedkrigere å ha vært involvert i noen av angrepene i Russland der IS har påtatt seg ansvaret. Flertallet av de som er anklaget for å ha planlagt angrep i Russland på vegne av opprørsgrupper i Syria, ser ikke ut til å ha kjempet der (Youngman & Moore 2017, s. 17).¹⁴

4.4 DOMFELLELSER AV FREMMEDKRIGERE OG PERSONER SOM SKAL HA PLANLAGT ELLER FORSØKT Å REISE

Gjennom medieoppslag er Landinfo kjent med domfellelser mot returnerte fremmedkrigere fra Syria og Irak, eller mot personer som myndighetene mener skal ha planlagt/forsøkt å dra dit. Ekspertene som Landinfo har vært i kontakt med ved tidligere anledninger (Crisis Group; Yarlykapov, møte september 2015; advokat, møte 2016), og nylig (HRW, møte november 2018), har bekreftet dette. I noen få saker har returnerte unngått domfellelse, blant annet ved å samarbeide med myndighetene i etterforskning av andre saker (møte, november 2018). En advokat som har jobbet som

¹² Yarlykapov skal ha opplyst dette til den russiske avisen Kommersant (Arutunyan 2018).

¹³ Informasjon er hentet fra en database (laget av en av forfatterne) med offentlig tilgjengelig informasjon relatert til Syria (Youngman & Moore 2017, s. 17).

¹⁴ Youngman & Moore (2017, s. 17-18) påpeker at informasjon om slike saker er sparsommelig og preget av spekulasjon fra media. Det er også mulig at planer til returnerte fremmedkrigere ikke er kjent, eller ikke ble publisert.

forsvarer for mistenkte fremmedkrigere, opplyste til Landinfo i 2016 at hovedfokuset i slike saker er å få redusert straffen så mye som mulig.

Landinfo har gått gjennom en oversikt fra nyhetstjenesten Kavkazkij-uzel (2018a) over dømte fremmedkrigere og personer myndighetene mener skal ha planlagt/forsøkt å reise i perioden 2014-2017 i Nord-Kaukasus. I det følgende oppsummerer vi disse sakene. Tallene må anses som estimater ettersom det kan være flere domfellelser.

Vi begrenser oss hovedsakelig til domfellelser i Tsjetsjenia og Dagestan ettersom flest krigere skal ha reist/forsøkt å reise derfra. Kavkazkij-uzels rapporteringer baserer seg i hovedsak på myndighetenes rapporteringer, som er svært knappe. Her må det også tas forbehold om at faktum i en sak kan være basert på tilståelser fremkalt ved bruk av vold og tortur. Tortur er utbredt i denne typen saker i Tsjetsjenia, men skjer også i Dagestan (Benedek 2018, s. 10).

4.4.1 Tsjetsjenia – kun et mindretall av de domfelte har vært i Syria/Irak

- I 2017 registrerte nyhetstjenesten Kavkazkij-uzel (2018a) ti domfellelser (vedrørende fjorten tsjetsjenske innbyggere). De aller fleste domfellelsene gjaldt personer som ifølge myndighetene skal ha forsøkt å reise til Syria (uten at det fremgår hva dette innebar, om de ble pågrepet forut for reisen, på flyplassen, i Tyrkia, e.l.). Det synes klart at få av de domfelte hadde vært i Syria eller Irak. I én sak ble to personer pågrepet i Tyrkia, på vei til Syria.

De fleste fikk mellom 2 og 4 års fengsel, og det varierer om de er dømt til opphold i bosettingskoloni eller høysikkerhetsfengsel.¹⁵

- I 2016 rapporterte Kavkazkij-uzel (2018a) om fire domfellelser (vedrørende fire personer) knyttet til fremmedkrigere. Tre skal ha forsøkt å reise til Syria, mens én skal ha deltatt i krigføring. Straffene lå på fra 2 til 3,5 år i fengsel.
- I 2014 og 2015 er det rapportert om fire domfellelser (vedrørende fire personer), henholdsvis to i 2014 og to i 2015. I tre av de fire sakene skal de domfelte ha deltatt i krigføring i Syria. Straffene lå på mellom 2 og 5 år i fengsel (Kavkazkij-uzel 2018a).

En advokat som har representert fremmedkrigere i rettsapparatet, opplyste til Landinfo i 2016 at straffen kunne reduseres til 2-3 år i bosettingskoloni, dersom fremmedkrigerne meldte seg selv og samarbeidet med politiet.¹⁶

4.4.2 Tsjetsjenia – mange anholdelser uten straffetiltale

I tillegg til formelle straffereaksjoner nevnt over, har det ved flere anledninger blitt anholdt et større antall personer mistenkt for å ha hatt planer om å dra for å slutte seg til IS, eller at de har støttet IS fra Tsjetsjenia. Slike anholdelser skjer særlig etter væpnede angrep mot politiet. I slutten av desember 2016 ble rundt 200 personer pågrepet, blant dem flere mindreårige i forbindelse med angrepet mot politiet i Groznyj den 17. og 18. desember 2016. Mange skal ha blitt løslatt etter få dager. Etter angrepene mot politiet i Shali og Groznyj i august 2018, ble slektninger og venner av

¹⁵ I bosettingskolonier bor de innsatte på sovesaler, og kan bevege seg friere innenfor kolonien i løpet av dagen. De kan ha familien boende på koloniens område (Amnesty International 2017, s. 9).

¹⁶ Advokaten viste til rettspraksis i Tsjetsjenia. Rettspraksis i Dagestan kan være annerledes.

angriperne pågrepet. Dusinvis av unge personer, inkludert 14-15-åringer, skal ha blitt pågrepet (Kavkazkij-uzel 2018a; 2018b).

Flere kilder Landinfo har konsultert, opplyser at mange av de pågrepne ikke dømmes. De holdes en periode, blir utsatt for vold og tortur, og slippes deretter fri. De som til slutt blir tiltalt for aktivitet for IS eller andre grupper, blir imidlertid uten unntak dømt (Sokirianskaja, møte november 2018; HRW, møte november 2018; Benedek 2018, s. 8-11).

4.4.3 Dagestan – strenge straffer for krigføring i Syria

- I 2017 registrerte Kavkazkij-uzel (2018a) fem domfellelser (som involverte syv personer). Den strengeste straffen idømt var 16 år i høysikkerhetsfengsel, mens de andre ble idømt 5, 6 og 7 års fengsel. Det eneste som fremgår om saken med den strengeste straffen, er at personen ble funnet skyldig i å ha involvert seg med IS. I de andre sakene er det noen som har vært i Syria/Irak, og noen som har forsøkt å ta seg dit.
- I 2016 er det rapportert om seks domfellelser (som involverte ni personer). Straffene varierte: De strengeste straffene var på 14 og 11 år i fengsel, dernest fra 2 til 8 år. I flere saker hadde de domfelte vært og kriget i Syria, deriblant i sakene med de strengeste straffene. I sakene med de mildeste straffene hadde de domfelte forsøkt å dra (Kavkazkij-uzel 2018a).
- I 2015 ble tre personer i tre saker domfelt. To personer ble idømt 4 år i fengsel, den ene for å ha forsøkt å dra, den andre for å ha deltatt i væpnet konflikt i Syria. Den tredje ble idømt 17 år (omgjort året etter til 14 år) for å ha deltatt i krigføring for IS, men også i opptøyer i Dagestan (Kavkazkiv-uzel 2018a).

4.4.4 Oppsummering

Det pågripes mange i Tsjetsjenia for tilknytning til IS eller andre opprørsgrupper, men uten at alle dømmes. De fleste som pågripes blir utsatt for vold og det eksperter mener er tortur. Antallet domfellelser er lavt, målt opp mot hvor mange som pågripes. Straffene de dømte mottar, varierer fra 2 til 4 år, noen ganger i høysikkerhetsfengsler. De aller fleste soner i fengsler langt unna Tsjetsjenia, som følge av at Tsjetsjenia mangler soningsinstitusjoner.

I Dagestan er det heller ikke mange domfellelser. Straffene synes jevnt over å være strengere enn i Tsjetsjenia. Det er flere i Dagestan enn i Tsjetsjenia som er dømt for faktisk å ha vært i Syria eller Irak, og for å ha kriget.

I Tsjetsjenia går de fleste domfellelsene ut på å ha forsøkt å reise. Det knyttes imidlertid en viss usikkerhet til faktum i domfellelsene, ettersom vold og tortur er mye brukt under avhør i slike saker.

4.5 DOMFELLELSER FOR REKRUTTERING

Kavkazkij-uzel (2018a) har også laget en oversikt over personer som er arrestert og dømt for rekruttering av fremmedkrigere i perioden 2014-2017.

Oversikten viser at de fleste som er dømt for rekruttering, har blitt idømt fengselsstraff på 4 til 5 år, noen i 2 år. I utgangspunktet straffes rekruttering etter straffeloven § 208.2 (se pkt 4.1), men oversikten viser at også andre hjemler brukes:

Temanotat Nord-Kaukasus: Fremmedkrigere og IS-sympatisører – omfang, rekruttering og myndighetsreaksjoner

- I én sak ble en person fra Astrakhan dømt til fengsel i 5 år (mars 2015) for å ha rekruttert et større antall personer som fremmedkrigere i Syria. Personen ble dømt etter § 359 i straffeloven (rekruttering, opplæring og finansiering av leiesoldater – *mercenaries*). Straffen ble redusert med seks måneder i russisk høyesterett.
- I en annen sak ble en person fra Astrakhan pågrepet og anklaget etter straffeloven § 205.1 (promotering av terrorisme) for å rekruttere personer til IS.

Ifølge Crisis Group er det vanligvis § 205 (terrorhandlinger) og 208.2 (deltagelse i ulovlig væpnet gruppe) i straffeloven som brukes i saker om rekruttering av fremmedkrigere (e-post, februar 2017).

4.6 RETURNERTE KVINNER OG BARN

Det sitter i dag et større antall russiske kvinner og barn fengslet i Irak og Syria for å ha tilhørt IS. Mange av barna ble født mens mor og far var en del av IS, og en del ble tatt med da foreldrene reiste fra Russland. Tilstrømmingen av kvinner og barn til IS antas å ha vært størst i 2015 (Kavkazkij-uzel 2017).

I august 2017 ble det første barnet returnert til Tsjetsjenia fra Irak. Per 31. mai 2018 hadde ifølge tsjetsjenske myndigheter (som sitert i Sokirianskaja 2018) 24 kvinner og 74 barn blitt returnert fra Syria og Irak til Russland. De returnerte kommer fra Tsjetsjenia, Dagestan, Tatarstan, Bashkortostan, Oryol og Moskva.

Det er tsjetsjenske myndigheter, med lederen Ramzan Kadyrov i spissen, som har stått i bresjen for arbeidet med returene. Kadyrov har en offisiell representant i Syria og Irak med spesielt ansvar for dette arbeidet, blant annet ved kontakt med syriske og irakiske myndigheter. I Tsjetsjenia er det en myndighetstro organisasjon (Objektiv) som koordinerer arbeidet (Sokirianskaja 2018; HRW 2018; Kavkazkij-uzel 2017). Denne organisasjonen hevder at det fortsatt befinner seg et større antall kvinner og barn i Syria og Irak. En del kvinner er dømt og soner sammen med barna i irakiske fengsler (Sokirianskaja 2019, s. 60-61).

Russiske føderale myndigheter støttet Kadyrovs initiativ, og landet har vært et av de mest aktive når det gjelder å ta tilbake egne borgere fra Syria og Irak. Men mot slutten av 2017 stoppet returene av kvinner opp, uten at noen forklaring ble gitt (HRW 2018; Sokirianskaja 2019, s. 61). Ledelsen i det russiske sikkerhetspolitiet FSB skal ha forklart dette med at returnerte kvinner og barn er spesielt sårbare for å bli rekruttert av internasjonale terrorister. På slutten av 2018 ble imidlertid en ny gruppe barn (fra hele Russland, deriblant 27 fra Tsjetsjenia og Dagestan) returnert (Sokirianskaja 2019, s. 61), og i februar 2019 ble en gruppe på 27 barn returnert fra Irak til Russland (Tass 2019).

Det har vist seg vanskelig å få verifisert statsborgerskapet til barna på grunn av mangel på dokumenter. Dette gjaldt særlig Irak, der man må ha en kjennelse som stadfester at barnet er russisk borger, før man kan sende barnet tilbake (Kavkazkij-uzel 2017).

4.6.1 Straffeløp og retur av returnerte kvinner – ulik praksis mellom delrepublikkene

I henhold til den russiske straffeloven § 208.2 vil straff kunne bortfalle dersom handlingen ble begått for første gang, og vedkommende overgir seg frivillig

Temanotat Nord-Kaukasus: Fremmedkrigere og IS-sympatisører – omfang, rekruttering og myndighetsreaksjoner

(Straffeloven 1996). Det har vært ulik praksis i delrepublikkene i Nord-Kaukasus når det gjelder å straffeforfølge kvinner ved retur:

- I Dagestan har flere kvinner blitt dømt for å ha vært i IS, men straffen har i flere tilfeller blitt utsatt i påvente av at barna blir større (14 år).
- I Tsjetsjenia derimot har kvinnene sluppet straff.

Den tsjetsjenske «praksisen» har blitt begrunnet med at en god muslimsk kvinne må følge ektefellen, og at hun således ikke har hatt noe annet valg enn å bli med (Sokirianskaja, møte januar 2018; HRW, møte november 2018). Denne «myke» linjen har overrasket mange ettersom Tsjetsjenia har hatt en utbredt praksis over mange år med å ansvarliggjøre familiemedlemmer for opprøreres handlinger (se kap. 5).

4.7 FABRIKKERING AV STRAFFESAKER

Som vi så i del 4.4, har det vært en del domfellelser for å ha reist til Syria og Irak som fremmedkrigere og for å ha forsøkt/planlagt å reise. Faktum i disse dommene kan imidlertid være usikkert, ettersom vold og tortur er mye brukt under avhør i slike saker for å få frem en tilståelse. Ekspertene hevder at bevisene i slike saker ofte er fabrikkert.

Det er utbredt med fabrikkering av straffesaker i Nord-Kaukasus. Alle kilder Landinfo har snakket med om situasjonen i Nord-Kaukasus ved ulike anledninger, er enige om dette (HRW, Crisis Group, Memorial, Committee Against Torture). Den følgende informasjonen er basert på samtaler Landinfo har hatt med disse kildene de siste fem til åtte årene.

Fabrikkering av straffesaker er mest utbredt i politisk sensitive saker, slik som terrorrelaterte saker/opprørssaker, deriblant IS-tilknytning, saker mot politisk opposisjonelle, ekstremismesaker og saker mot kritikere av myndighetene.

Den vanligste måten å fabrikke en sak på i Nord-Kaukasus, synes å være å presse frem en tilståelse under avhør ved bruk av fysisk eller psykisk vold. Vold er utbredt under avhør, særlig i Nord-Kaukasus, og det finnes mange eksempler på dette. Alternativt fabrikkeres det straffesaker ved planting av bevis, som for eksempel at det plantes våpen på en mistenkt person i en terrorsak, eller narkotika på myndighetskritikere. Det har vært flere eksempler på sistnevnte i Tsjetsjenia de siste tre til fem årene.

Hovedgrunnen til at det fabrikkeres straffesaker, er press om å rapportere «løste» straffesaker. Det skal finnes kvoter på hvor mange saker man skal «løse» per måned. Neste måned må man prestere bedre. Dette er en tradisjon som henger igjen fra Sovjettiden, og det preger politiarbeidet i hele Russland. Dette systemet har ført til at straffesaker ikke åpnes/registreres fordi det vil bli vanskelig å løse dem, eller fordi det vil bli press på å få frem tilståelser slik at saken løses raskt. Når politiet oppklarer et visst antall saker, skal dette utløse økonomiske gevinster i form av bonusordninger/belønninger.

Landinfo har fått informasjon om fabrikkeringer av straffesaker om fremmedkrigeraktivitet. En representant for Crisis Group opplyste i 2015 (e-post juni) at hun kjente til rapporteringer om fabrikkerte straffesaker om krigsaktivitet i Syria og Irak i Dagestan og Kabardino-Balkaria. Representanten hevdet det manglet bevis på at

personene hadde vært i Syria i disse sakene, og at det ble brukt tortur for å få frem en tilståelse. Landinfo har ingen ytterligere informasjon om disse sakene.

Det skal også ha blitt fabrikkert straffesaker mot personer for å ha rekruttert fremmedkrigere. Det opplyste en representant for Crisis Group til Landinfo i 2017. Representanten var kjent med en rekke slike tilfeller i Nord-Kaukasus. Gjennomgangen av domfellelser i del 4.4 viser at en del har blitt straffeforfulgt for å ha planlagt eller forsøkt å reise, særlig i Tsjetsjenia. Gitt utbredt bruk av tortur i slike saker (se del 4.8), legger vi til grunn at det fabrikkeres straffesaker mot denne gruppen også.

4.8 BEHANDLING I AVHØR

I Nord-Kaukasus er mishandling og vold vanlig i straffesaker som omhandler opprørsrelatert aktivitet. Volden utøves først og fremst under avhør, hovedsakelig for å tvinge frem en tilståelse, eller for å få informasjon om andre involverte. De vanligste formene for vold er slag og/eller bruk av elektrisitet. Kilder omtaler volden som tortur (Benedek 2018, s. 10; Sokirianskaja 2019, s. 28-29). Domstoler legger vanligvis stor vekt på tilståelser, selv om det er overveiende sannsynlig at de er fremkalt ved bruk av vold.

Når det gjelder bruk av vold mot returnerte fremmedkrigere og personer mistenkt for å planlegge å reise, har to kilder påpekt at hensikten også i disse tilfellene er å få bevis mot de pågrepne (Crisis Group, møte 2015; advokat, møte februar 2016). Dersom myndighetene har tilstrekkelig bevis, er det mindre sannsynlig at det brukes vold. Eksempler på dette er at de anholdte tilstår på eget initiativ eller at det finnes andre konkrete bevis som knytter dem til aktiviteten. I tre saker advokaten jobbet med per februar 2016, var det ingen tvil om at de hadde vært i Syria. De hadde innrømmet selv (uten å bli tvunget av myndighetene) at de hadde vært i Syria, hvor de hadde drevet en butikk og solgt varer til IS.

De siste par årene har tsjetsjenske myndigheter i økende grad omtalt personer de mistenker for å gjøre væpnet motstand mot maktapparatet, som «siritsij», eller syrere på norsk (HRW, møte november 2018; Sokirianskaja, møte november 2018). Dette skyldes trolig både at en del lokale opprørere i Tsjetsjenia og andre delrepublikker i regionen nå bekjenner seg til IS, at en del har reist til Syria og Irak, og at IS har tatt på seg ansvaret for flere aksjoner i regionen. Myndighetene i Tsjetsjenia og andre delrepublikker likestiller nå i større grad væpnet motstand med støtte og rekruttering til IS. Personer som har blitt pågrepet for slik støtte og aktivitet, har blitt utsatt for vold og mishandling under avhør. En representant for HRW opplyste til Landinfo i november 2018 at de fleste som i dag pågripes for slik aktivitet i Tsjetsjenia, blir torturert under avhør.

OSSE (Benedek 2018, s. 10) publiserte i desember 2018 en rapport om menneskerettighetssituasjonen i Tsjetsjenia. I rapporten fremgår følgende om bruken av tortur etter anholdelse:

Reports of a general practice of humiliation, inhuman treatment and torture in order to obtain confessions are confirmed by victims and witnesses, in particular with regard to certain groups like LGBTI persons, alleged drug users, Islamists and suspected terrorists, including human rights defenders and journalists. The reports on the arrests and detentions are coherent: they are mostly not legal and the time before “legalizing” them is used to obtain confessions. The use of electric shocks is a constant pattern which anybody picked up by the police has to expect.

5. FAMILIENE TIL FREMMEDKRIGERE OG IS-SYMPATISØRER I TSJETSJENIA

5.1 FAMILIEMEDLEMMER TIL FREMMEDKRIGERE

I Tsjetsjenia er prinsippet om kollektivt ansvar utbredt. Det vil si at familier skal ta ansvar for slektens handlinger. Dette gjelder også i dagliglivet i andre deler av regionen. Tematikken har særlig kommet på spissen i Tsjetsjenia i forbindelse med at tsjetsjenske myndigheter har stilt familier til opprørere til ansvar for opprøreres handlinger. Dette har omfattet å bli tatt inn til avhør, stenging av gass og sosiale ytelser, ildspåsettelse av boliger, offentlige unnskyldninger og uthenginger samt å bli jaget ut av landsbyen. Landinfo har tidligere utredet situasjonen til familier til lokale opprørere som støttet det kaukasiske emiratet.¹⁷

Da fremmedkrigere begynte å reise til Syria og Irak, intervjuet Landinfo kilder om situasjonen til fremmedkrigernes familier. Vi forsøkte å finne ut om situasjon deres skilte seg fra situasjonen til de lokale opprørernes familier. I 2014 og 2016 hadde ikke kildene hørt om alvorlige reaksjoner eller hendelser mot fremmedkrigeres familier. De mente disse familiene ble behandlet på en mildere måte enn familiene til lokale opprørere i Tsjetsjenia (Memorial, intervju november 2014 og februar 2016; sjefredaktør for Kavkazkij-uzel, intervju november 2014; journalist, møte november 2014; advokat, intervju 2016). Den nevnte advokaten forklarte dette med at konflikten var utenfor Tsjetsjenia, og at fremmedkrigerne ikke hadde kjempet direkte mot tsjetsjenske myndigheter.

Det samme fremgår av nytt kildemateriale. Kaukasus-ekspert Ekaterina Sokirianskaja (2019, s. 59) hevder at det næres mer hat mot enker etter de som kriget for det kaukasiske emiratet, enn de som dro til Syria og Irak. Bakgrunnen for dette er at politimenn har mistet kollegaer og slektninger som følge av emirat-krigernes handlinger.

¹⁷ Se Landinfo 2016.

5.2 FAMILIEMEDLEMMER TIL IS-SYMPATISØRER

Som tidligere nevnt har konflikten i Tsjetsjenia endret seg de siste par årene. Det kaukasiske emiratet har gått i oppløsning, og det som er igjen av lokale opprørere i Tsjetsjenia, uttrykker i en del tilfeller støtte til IS. Tsjetsjenske myndigheter setter også ofte merkelappen «siritsii» (syrere) på lokale opprørere. Samtidig har IS tatt på seg ansvaret for flere væpnede aksjoner i Tsjetsjenia og i regionen som helhet. IS har med andre ord fått en større «tilstedeværelse» i Tsjetsjenia enn de hadde tidligere, selv om det kan stilles spørsmål ved hvor reell den er.

Familier til personer som antas å ha sympati med eller lojalitet til IS, og som har stått bak væpnede angrep i Tsjetsjenia, har blitt utsatt for reaksjoner fra myndighetene. Dette opplyser kilder Landinfo intervjuet i oktober/november 2018. Det er imidlertid ikke alle familier som opplever dette, og individuelle forhold avgjør. Noen familier har blitt tvunget til å forlate landsbyer i Tsjetsjenia (HRW; Sokirianskaja, møter november 2018).

HRW opplyste at familier har blitt tvunget til å ta avstand fra sine slektninger og til offentlig å be om unnskyldning som en sanksjon fra myndighetene. Noen enker etter opprørere har ikke fått utbetalt barnetrygd eller andre støtteordninger de har krav på, og noen har blitt sagt opp eller nektet jobb (møte, november 2018).

Etter flere angrep i Groznyj og Shali mot politiet 22. august 2018, hvor angriperne skal ha uttrykt støtte til IS, uttalte Ramzan Kadyrov at foreldrene til de som hadde vært delaktige i angrepene, måtte stå til ansvar for barnas handlinger. Etter dette ble en rekke voksne mannlige sletninger av de involverte arrestert. Det samme gjaldt unge mennesker med tilknytning til gjerningsmennene. Til sammen antas det at omkring 150-200 personer ble pågrepet. Familier til noen av de involverte ble tvunget til å forlate Shali (Benedek 2018, s. 19-20).

6. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Akaev, V. (2010). The conflict between traditional Islam and Wahabism in the North Caucasus: Origins, dynamics and the means for its resolution. I: Wilhelmsen, J. og Fatland, E. (Red.), *Chechen scholars on Chechnya*. Oslo: NUPI. Tilgjengelig fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/320530/Chechen+scholars+on+Chechnya-NUPI+Report.pdf> [lastet ned 8. juli 2016]
- Amnesty International (2017). *Prisoner transportation in Russia. Travelling into the unknown*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR4668782017ENGLISH.PDF> [lastet ned 4. februar 2019]
- Arutunyan, A. (2018, 26. Mars). ISIS returnees bring both hope and fear to Chechnya. *Bruxelles: ICG*. Tilgjengelig fra <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/chechnya-russia/isis-returnees-bring-both-hope-and-fear-chechnya> [lastet ned 13. februar 2019]
- Benedek, W. (2018, 21. desember). *OSCE Rapporteur's Report under the Moscow Mechanism on alleged Human Rights Violations and Impunity in the Chechen Republic of the Russian Federation*. Wien: OSSE, dvs. Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa. Tilgjengelig fra <https://www.osce.org/odihr/407402?download=true> [lastet ned 28. januar 2019]
- Crisis Group (2016, 16. mars). *The North Caucasus Insurgency and Syria: An exported jihad?* Brussel: International Crisis Group. Tilgjengelig via UNHCR Refworld <https://www.refworld.org/pdfid/56eab9f84.pdf> [lastet ned 29. januar 2019]
- HRW (2018, 14. august). *Will Russia bring home children who lived under ISIS/The Islamic State?* New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2018/08/14/will-russia-bring-home-children-who-lived-under-isis/islamic-state> [lastet ned 23. januar 2019]
- Kaliszewska, I. (2011). *Everyday life in the North Caucasus*. Warszawa: Urząd do spraw cudzoziemców. Tilgjengelig fra http://sm32.home.pl/wikip/images/Raporty_ekspertow/Binder1_Kaukaz_ang.pdf [lastet ned 8. juli 2016]
- Kavkazkij-uzel (2014, 27. november). Caucasians in the ranks of IS (ISIL). *Kavkazkij-uzel*. Tilgjengelig fra <http://eng.kavkaz-uzel.ru/articles/30056/> [lastet ned 17. februar 2015]
- Kavkazkij-uzel (2015, 13. februar). Six natives of Chechnya arrested in France on terrorism charges, le Figaro reports. *Kavkazkij-uzel*. Tilgjengelig fra <http://eng.kavkaz-uzel.ru/articles/30812/> [lastet ned 17. februar 2015]
- Kavkazkij-uzel (2017, 1. desember). Caliphate children: what awaits them after IS. *Kavkazkij-uzel*. Tilgjengelig fra http://www.eng.kavkaz-uzel.eu/articles/caliphate_children/ [lastet ned 22. januar 2019]
- Kavkazkij-uzel (2018a, 21. mai). Vykhodtsy c Kavkaza v rjadakh IG [Natives of the Caucasus in the ranks of the Islamic State]. *Kavkazkij-uzel*. Tilgjengelig fra <https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/251513/> [lastet ned 16. januar 2019]
- Kavkazkij-uzel (2018b, 24. august). Chechen residents report mass detentions of teenagers after attack on law enforcers. *Kavkazkij-uzel*. Tilgjengelig fra <http://www.eng.kavkazuzel.eu/articles/44170> [lastet ned 11. oktober 2018]
- Landinfo (2016, 4. oktober). *Familiemedlemmer til personer med tilknytning til opprørsbevegelsen*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2018/03/TsjetsjeniaFamiliemedlemmer-til-personer-med-tilknytning-til-opprorsbevegelsen.pdf> [lastet ned 29. januar 2019]
- Lerand, D.. *Jabhat al-Nusra* (sist endret 13. oktober 2016). SNL, dvs. Store norske leksikon. Tilgjengelig fra https://snl.no/Jabhat_al-Nusra [lastet ned 29. januar 2019]

Temanotat **Nord-Kaukasus: Fremmedkrigere og IS-sympatisører – omfang, rekruttering og myndighetsreaksjoner**

- Meduza (2015, 8. oktober). Chechen special forces kill 3 militants said to have returned recently from Syria after training with ISIL. *Meduza*. Tilgjengelig fra <https://meduza.io/en/news/2015/10/08/chechen-special-forces-kill-3-militants-said-to-have-returned-recently-from-syria-after-training-with-isil> [lastet ned 8. juli 2016]
- Paraszczuk, J. (2015a, 6. juli). IS Boosts Russian-Language Propaganda Efforts. *RFE/RL*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/is-boosts-russian-language-propaganda-efforts/27112518.html> [lastet ned 5. juli 2016]
- Paraszczuk, J. (2015b, 27. august). North Caucasus Men in Syria Face Different Fates on Russia Return. *RFE/RL*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/islamic-state-north-caucasus-syria-different-fates/27212233.html> [lastet ned 7. juli 2016]
- Sokirianskaja, E. (2018, 31. mai). Russia's Islamic State women and children should be returned home. *The Moscow Times*. Tilgjengelig fra <https://themoscowtimes.com/articles/russias-islamic-state-women-and-children-should-be-returned-home-op-ed-61628> [lastet ned 22. januar 2019]
- Sokirianskaja, E. (2019, januar). *Will new waves of radicalization in the North Caucasus be prevented?* Sted: CAPC, dvs. Conflict Analysis and Prevention Center. Tilgjengelig fra http://cap-center.org/wp-content/uploads/2019/02/CVE_En.pdf [lastet ned 4. februar 2019]
- [Straffeloven] (1996). *УГОЛОВНЫЙ КОДЕКС [Criminal Code]*. Tilgjengelig fra Garant.ru <http://base.garant.ru/10108000/> [lastet ned 7. januar 2015]
- Tass (2019, 10. februar). 27 Russian children returned from Iraq to Russia. *Tass*. Tilgjengelig fra <http://tass.com/society/1044028> [lastet ned 13. februar 2019]
- Vogt, K.. *Sufisme* (sist endret 12. august 2016). SNL, dvs. Store norske leksikon. Tilgjengelig fra <http://snl.no/sufisme> [lastet ned 29. januar 2019]
- Wikipedia. *Kist people* (sist endret 2. januar 2019). Tilgjengelig fra http://en.wikipedia.org/wiki/Kist_people [lastet ned 18. februar 2015]
- Worley, W. (2016, 13. juli). Isis confirms death of hugely popular 'minister of war' Omar al-Shishani. *The Independent*. Tilgjengelig fra <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-confirms-death-of-hugely-popular-minister-of-war-omar-al-shishani-a7135446.html> [lastet ned 29. januar 2019]
- Yaffa, J. (2016, 12. februar). Chechnya's ISIS problem. *The New Yorker*. Tilgjengelig fra <http://www.newyorker.com/news/news-desk/chechnyas-isis-problem> [lastet ned 29. juni 2016]
- Youngman, M. & Moore, C. (2017, november). *"Russian-speaking" fighters in Syria, Iraq and at home: consequences and context*. Lancaster University: CREST, dvs. Centre for Research and Evidence on Security Threats. Tilgjengelig fra <https://crestresearch.ac.uk/resources/russian-speaking-fighters-full-report/> [lastet ned 29. januar 2019]

Muntlige kilder

- Advokat. Møte med Landinfo 2016.
Av hensyn til kildens ønske om å være anonym, ønsker ikke Landinfo å avsløre når og hvor møtet fant sted.
- Crisis Group, ved representant. E-post juni 2015, møte i Oslo 15. september 2015, e-post 27. februar 2017, e-post 23. mars 2017.
- HRW, møte i Moskva november 2018.
- Journalist. Møte i Moskva november 2014.

Journalisten bor utenfor Tsjetsjenia, men er oppdatert på situasjonen i Tsjetsjenia.

- Kavkazkij-uzel ved sjefredaktør. Møte i Moskva november 2014, møte i Moskva oktober 2018.
- Memorial. Møte i Moskva november 2014, februar 2016.
- Memorial i Ingusjetia, ved representant. E-post juni 2016.
- Russisk forsker. Møte 21. august 2018.
- Sokirianskaja, Ekaterina. Leder av Conflict Analysis Prevention Centre og ekspert på menneskerettighetssituasjonen og sikkerhetssituasjonen i Nord-Kaukasus. Møte 24. januar 2018 og 30. november 2018.
- Yarlykapov, Akhmet. Møte i Oslo, 14. september 2015.